

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**W. E. B. Du Bois a výzkumy na Atlantské
univerzitě**
Kamil Smrčka

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

**W. E. B. Du Bois a výzkumy na Atlantské
univerzitě
Kamil Smrčka**

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Hynek Jeřábek, CSc.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Chtěl bych poděkovat prof. PhDr. Hynku Jeřábkovi, CSc. za jeho podporu, ochotu a vstřícný přístup při vedení této práce.

Obsah	
Úvod.....	1
1 Stručný životopis	3
2 The Philadelphia Negro	7
3 The Souls of Black Folk.....	10
4 The Study of the Negro Problems.....	12
4.1 Historický vývoj života afroamerické populace	12
4.2 Současné problémy afroamerické populace.....	13
4.3 Potřeba pečlivého výzkumu problémů afroamerické populace	14
4.4 Současné výsledky vědeckého bádání.....	14
4.5 Program budoucího výzkumu	15
4.6 Provedení výzkumu v praxi	16
4.7 Shrnutí	16
5 W.E.B. Du Bois na Atlantské univerzitě	17
6 Počátky sociálního výzkumu na Atlantské univerzitě.....	18
7 Výzkum náboženství.....	20
8 Výzkum sociální struktury.....	27
9 Du Bois a problémy nebělošské rasy.....	32
10 Atlanta Sociological Laboratory jako první sociologická škola v USA	34
Závěr	36
Seznam použité literatury	37
Resumé.....	39

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá sociálním výzkumem Williama Edwarda Burgharda Du Boise mezi lety 1898 a 1910, kdy působil na Atlantské univerzitě. Toto téma je zajímavé již pro neobvyklý životní příběh W.E.B. Du Boise, který v době rasové segregace ve Spojených státech, přestože byl Afroameričan, dokázal získat prestižní vzdělání a rozvinout rozsáhlý sociální výzkum. Du Boisův systematický a soustředěný empirický výzkum, který po dvanáct let rozvíjel na Atlantské univerzitě, probíhal o dvě desetiletí dříve než dnes známější výzkumy Chicagské školy. V době sociálního darwinismu a rasismu dokázal z pozice emancipovaného Afroameričana rozvinout empirický výzkum, který dokázal popsat příčiny sociálních podmínek Afroamerických komunit a poukázat na rasové nerovnosti, se kterými se muselo afroamerické obyvatelstvo potýkat.

Nešlo však jen o občansky aktivistický rozměr jeho díla. Du Boisův výzkum ve Filadelfii a následně jím vedené sociálně vědní výzkumy Atlantské sociologické laboratoře byly především pokročilými sociologickými výzkumy. Du Bois vypracoval dlouhodobý program sociálního výzkumu a s pomocí kvantitativního i kvalitativního empirického výzkumu podal na svou dobu neobvykle rozsáhlou výpověď o sociálních podmínkách afroamerické populace.

Tento Du Boisův rozsáhlý výzkum, který na Atlantské univerzitě dvanáct let probíhal, se však příliš výrazně nezapsal do historie empirického sociálního výzkumu. Vlivem strukturálního rasismu, kterému Du Bois, stejně jako celá Atlantská univerzita, čelili, byla důležitost tohoto významného výzkumu marginalizována a zcela zastíněna Chicagskou školou. Již proto si tato práce dává za cíl o Du Boisově působení na Atlantské univerzitě vypovědět.

Práce je uvedena Du Boisovým životopisem a následně jsou jako kontext autorova díla uvedeny jeho dvě zásadní publikace – *The Philadelphia Negro* a *The Souls of Black Folk*. Následně se práce zabývá třemi aspekty Du Boisových výzkumů na Atlantské univerzitě: náboženstvím, sociální strukturou a rasou. V závěru práce je rozpracována otázka, zdali může být Atlantská škola považována za první sociologickou školou na území Spojených států.

1 Stručný životopis

William Edward Burghardt Du Bois se narodil – jak je s oblibou citováno – „u zlaté řeky a ve stínu dvou velkých hor“ [Du Bois 1967: x], v malém městě Great Barrington v Americkém státě Massachusetts, dne 23. února 1868. Byl míšencem s francouzskými, nizozemskými a černošskými předky. Narodil se do rodiny svobodných černochů, do komunity s nepočetnou černošskou menšinou, kde větší roli hrála spíše společenská třída než rasa jejích obyvatel. Byl vychováván pouze matkou, neboť jeho otec zemřel, když byly Williamovi dva roky. Ve škole vynikal svou pracovitostí a inteligencí. Ve svém rodném městě nepociťoval rasistické předsudky a byl součástí kolektivu místních dětí. Po absolvování střední školy ve svých šestnácti letech se stal jedním z mála místních žáků, kteří šli studovat na univerzitu. Krátce poté, co dostudoval střední školu, zemřela i jeho matka, proto jeho první vysokoškolská studia financovala čtyři církevní společenství [Du Bois 1967: x-xii , Du Bois 2007: 4-6, Jeřábek 2013: 57, Jeřábek 2014: 113].

Přestože chtěl studovat na Harvardově univerzitě, jeho sponzoři pro jeho studium vybrali Fisk University v Nashville, Tennessee, což byla přední černošská církevní škola [Du Bois 1967: xiii]. Studoval tam klasické jazyky a humanistiku. Na univerzitě byl poprvé plně konfrontován s rozdělením světa podle barvy pleti. V letních měsících se věnoval vyučování na venkovské škole, které mu přineslo – dle jeho vlastních slov – nedocenitelnou zkušenost, když se setkal s prostředím, ve kterém byl stále cítit závan otrokářské minulosti Spojených států. Svou zkušenost s rasovou segregací pak ocenil i při studiu na Harvardově univerzitě [Du Bois 1967: xiii-xiv].

V roce 1888 začal svá studia na Harvardově univerzitě, kde v bakalářském studiu studoval přírodní vědy a filosofii. Na Harvardu se setkal s významnými akademiky své doby, kteří k němu na rozdíl od studentů nechovali odstup kvůli jeho rase. Roku 1890 získal na Harvardu

bakalářský titul, o rok později titul magisterský. Pro výborné výsledky tam pokračoval mezi lety 1890-1892 i v doktorském studiu, a to v oboru historie a politické vědy [Du Bois 1967: xi-xiii, Jeřábek 2014: 115]. „Již v těchto prvních letech pracoval na doktorské disertační práci. Věnoval se v ní historické analýze obchodu s otroky z Afriky na americkém jihu mezi lety 1638 a 1870.“ [Jeřábek 2014: 115]

V roce 1892 získal stipendium, díky kterému mohl vycestovat na studia do Evropy, kde začal v Berlíně studovat politickou ekonomii u Gustava Schmollera a Davida Wagnera, a byl též posluchačem Maxe Webera. Du Boisovu budoucí vědeckou práci studia v Německu významně ovlivnila, především v důrazu na fakta a induktivní metody [Jeřábek 2014: 116, Du Bois 1967: xv]. „Od Schmollera si mladý Du Bois odnesl přesvědčení, že společenské vědy mohou pomoci změně sociálních poměrů.“ [Jeřábek 2014: 116] Během svého volného času cestoval po Evropě, kde si všímal znatelně menší rasové diskriminace než ve Spojených státech [Du Bois 1967: xv].

Přestože již měl rozpracovanou doktorskou práci a obdržel doporučení od Schmollera a Wagnera, správní rada fondu financujícího Du Boisova studia v Německu se rozhodla nefinancovat pátý semestr, což mu znemožnilo dokončit doktorské studium. Vrátil se tedy do USA a roku 1895 obhájil svou disertační práci v oboru historie a politické vědy, na které pracoval již před odjezdem do Německa [Jeřábek 2014: 115-117].

Po úspěšné obhajobě své disertace začal vyučovat klasické jazyky a obecné humanitní obory na univerzitě ve Wilberforce, Ohio, navštěvované afroamerickými studenty. Du Bois přijal místo na této méně významné univerzitě, protože se mu nepodařilo sehnat místo na žádné z prestižních amerických univerzit. [Jeřábek 2014: 114, 118, 119, Jeřábek 2013: 59] Sám Du Bois byl velice nespokojen s úrovní a náboženskou atmosférou této školy. [Du Bois 1967: xvi] „Byl de facto vyškoleným

historikem, ekonomem i sociologem. Byl však Afroameričan, černocho, tenkrát ještě Negro. Ve Spojených státech byly rasové předsudky tak silné, že jej žádná ze špičkových univerzit (John Hopkins, Chicago, Columbia ani Harvard) do svého stavu nepřijala, přestože zaměření, publikace i předchozí výsledky by je k tomu jednoznačně vybízely.“ [Jeřábek 2014: 118, 119]

Roku 1896 přijal nabídku od Pensylvánské univerzity k výzkumu černošské populace ve Filadelfii. Za tu se zasloužila především Susan P. Wharton, členka místní elity a představitelka místního charitativního hnutí se zájmem o černošskou problematiku, a Charles C. Harrison, děkan Pensylvánské univerzity. Nabídka neskýtala možnost výuky ani finančního přilepšení. Du Bois však nabídku přijal, a to především z toho důvodu, že mu umožňovala realizovat jeho výzkumné ambice a aplikovat při nich své vědomosti nabyté během studií v USA a v Německu. Téhož roku se tedy i se svou manželkou přestěhoval do Filadelfie, a to přímo do místa výzkumu – černošského slumu Seventh Ward [Du Bois 1967: xvi, Jeřábek 2013: 59].

Po zrealizování výzkumu ve Filadelfii přednesl Du Bois na 44. Zasedání Americké akademie pro politické a sociální vědy svou vizi programu sociálně vědního výzkumu afroamerické populace. Písemná verze tohoto projevu vyšla na začátku roku 1898 v *Annals of the American Academy of Political and Social Science* [Du Bois 1898, Jeřábek 2013: 67].

V roce 1897 přijal Du Bois pozvání prezidenta Atlantské univerzity Horace Bumsteada na Atlantskou univerzitu, kde působil jako profesor ekonomie a historie [Jeřábek 2013: 67]. Kromě vyučování především vedl sociálně vědní výzkum Atlantské univerzity a organizoval každoroční konference s tímto výzkumem spojené [Rudwick 1957: 466]. Na Atlantské univerzitě působil až do roku 1910. Podílel se na dvanácti výzkumech a

vydání šestnácti publikací ze série Atlanta University Studies [Jeřábek 2013: 68].

V roce 1909 se Du Bois stal jednou ze zakládajících osobností nově vznikající NAACP – Národní asociace pro podporu nebělošského obyvatelstva. V roce 1910 se stal editorem časopisu The Crisis, který tato asociace vydávala. Tak se jeho životní dráha odklonila od akademického prostředí ke společenskému aktivismu. Svůj další život věnoval zlepšení životních šancí Afroameričanů a boji proti rasismu prostupujícímu sociální strukturu. Kromě práce v časopisu The Crisis spolupracoval s několika společenskými asociacemi a levicovými hnutími [Jeřábek 2013: 69, 70].

V roce 1934 se vrátil na Atlantskou univerzitu jako vedoucí katedry ekonomie a sociologie. V době studené války byl pronásledován pro svou levicovou orientaci, a tak se v roce 1961 přestěhoval do Ghany. Pracoval tam na velkém projektu Africké encyklopedie, který však již nedokončil, protože 27. srpna 1963 ve svých 95 letech zemřel [Jeřábek 2013: 69, 70]. Bylo to den před tím, než Martin Luther King přednesl svůj slavný projev známý jako „I have a dream“.

2 The Philadelphia Negro

The Philadelphia Negro je Du Boisovou zásadní prací vydanou v roce 1899. W. E. B. Du Bois v práci publikoval výsledky svého výzkumu, který provedl ve Filadelfském slumu Seventh Ward mezi lety 1896 a 1898. Studii vypracoval pro Pensylvánskou univerzitu, kde takto orientovaný výzkum podpořila představitelka místního charitativního hnutí Susan P. Wharton. Tam byl přijat v srpnu 1896 vedoucím departmentu sociologie Pensylvánské Warton school, Samuelem McCune Lindsayem, na pozici „assistant instructor of sociology“. Za tímto titulem se skrývala pozice nepříliš dobře placeného výzkumníka bez vlastního zázemí na katedře a bez možnosti vyučovat nebo aktivně spolupracovat s místními akademiky. Výzkum probíhal s dvouměsíční přestávkou až do ledna 1898. [Du Bois 1967: xviii, xix]. Šlo o první sociální vědní publikaci, která se hloubkově zabývala analýzou života afroamerické populace v městském prostředí [Williams 2005].

Cílem výzkumu bylo studovat a popsat životní podmínky čtyřicetitisícové afroamerické menšiny ve Filadelfii [Du Bois 1967: 1]. Du Bois svůj výzkum zaměřil na slum Seventh Ward, což byla oblast s vysokou kriminalitou a nízkou životní úrovní. Slum v té době obývalo přibližně 10 000 obyvatel, z nichž většinu tvořili Afroameričané [Jeřábek 2013: 60]. Sbíral a zpracovával demografické údaje o populaci z hlediska povolání, ekonomické úrovně, vzdělání, kriminality a sociálního života. Během patnácti měsíců výzkumu v této komunitě bylo dotázáno přibližně 2500 rodin a byly získány údaje o cca osmi tisících jedincích [Jeřábek 2013: 66]. Kromě demografických charakteristik studoval také sociální život, ekonomickou strukturu, migraci, sociální problémy a zákonné normy. Zvláštní pozornost věnoval studiu církve [Du Bois 1967: 197]. Celou situaci zasadil do historického kontextu, který zmapoval od otrokářství 17. století až do přelomu 19. a 20. století [Du Bois 1967: 11-45].

Du Bois ve své práci upozornil na předsudek, že Afroameričané tvoří homogenní sociální skupinu. Tato stereotypní představa podporovala rasistické předsudky. Dle Du Boisova empirického výzkumu v afroamerické populaci dochází ke značné stratifikaci [Du Bois 1967: xxvii]. Autor zkoumané rodiny rozdělil do čtyř skupin podle jejich životní úrovně. K vizualizaci dat používal kromě grafů také barevných map, na kterých vyniklo geografické rozdělení různých sociálních skupin [Jeřábek 2013: 65]. Použitím map i zaměřením na empirickým výzkum v terénu navázal na průkopnické práce Charlese Bootha a Jamese Adamsově, jejichž význam později zdůrazňoval i při výzkumech na Atlantské univerzitě [Du Bois 1967: xvi-xviii, Rudwick 1957: 467].

Význam tohoto díla však není pouze v empirickém výzkumu. Autor přispěl i v rovině teoretické. Nesdílel přístup sociálního darwinismu typického pro jeho dobu. Pracoval s přístupem environmentálním a kulturním. V chápání rasy se neztotožňoval s předpokladem dědičnosti vlastností. Proti tomuto předpokladu argumentoval historickým vývojem, jenž ukazuje, že v různých historických obdobích existovaly srovnatelné podoby nerovností. Uvádí příklady skupin obyvatel, jimž byly přisuzovány podobné negativní vlastnosti nikoliv na základě rasy, ale podle jejich sociálního původu [Du Bois 1967: xxiv, 386].

Autor předmluvy k *The Philadelphia Negro*, E. Digby Batzell, oceňuje Du Boisův teoretický přínos v oblasti environmentálního přístupu v sociálních vědách. Oceňována je například jeho práce s grafickým zobrazením sociologických dat v podobě map. Přispěl též zjištěními o vlivech působících na jedince v každodenním životě – ti jsou podle jeho zjištění bezprostředně ovlivňováni názory lidí, se kterými se denně setkávají, dále sociálním vyžitím a zábavou. Až za tyto Du Bois klade vliv americké civilizace. Tímto environmentálním přístupem Du Bois udělal krok kupředu v oblasti americké sociální teorie [Du Bois 1957: xxv]. Digby Batzell rovněž ocenil přínos v oblasti historie, protože díky Du Boisovým

kvalitám v tomto oboru se kniha *The Philadelphia Negro* stala rovněž cenným historickým pramenem o městském životě afroameričanů v severní části Spojených států v daném období [Du Bois 1957: xxviii].

3 The Souls of Black Folk

Kniha *The Souls of Black Folk*, vydaná roku 1903, je jedním z nejvýznamnějších a nejlivnějších děl W. E. B. Du Boise. Dílo se skládá z několika esejů propojujících sociologii, historii a umění. V textu, jehož dopad přesáhl akademické hranice, Du Bois prezentuje svůj pohled na problematiku pozici Afroameričana v americké společnosti [Du Bois 1903a].

Ve čtrnácti kapitolách se zabývá různými problémy, kterým Afroameričané jeho doby čelili. V jednotlivých kapitolách, uvedených citacemi z klasické literatury, čtenáři představuje různé pohledy na otázku černošské rasy, a to jak z pohledu sociálního, tak z pohledu náboženského či spirituálního [Du Bois 1903a: 1].

V textu se tak například zabývá dichotomií pozic černocha a Američana. Stigmatizovaná pozice černocha je spojena s pohrdáním nebo lítostí, být černochem znamená být problémem. Du Bois se snaží s touto problematikou dichotomií vypořádat – člověk černošského původu by měl mít právo být zároveň Američanem [Du Bois 1903a: kap. 1].

V eseji prezentuje svůj koncept „color line“. Tato linie může mít dvojí podobu. Zaprvé jde o myšlenou linii mezi rasami. Tato myšlená linie odděluje bělošskou a nebělošskou rasu, přičemž bělošské rase dává privilegovanou pozici [Du Bois 1903a: 7]. Dalším významem „color line“ je linie geografická. Du Bois především ve městech jižní části Spojených států identifikoval linie, které prostorově segregovaly obydlí bílých a černých obyvatel. Taková linie pak rovněž fungovala jako strukturální překážka sociálního rozvoje afroamerické populace [Du Bois 1903a: 70].

V tomto díle Du Bois částečně vystoupil z role pozorovatele a témata nepopisoval z takového odstupů jako ve svých ostatních textech z tohoto období. *The Souls of Black Folk* je tak i výpovědí Afroameričana své doby, který nabízí svou vizi sociálního a kulturního vzestupu

Afroameričanů, kteří i přes strukturální překážky a rasismus většinové společnosti mohou vystoupit ze stínu své otrocké minulosti [Barnes 2003: 1].

4 The Study of the Negro Problems

The Study of the Negro Problems je esej vydaná American Academy of Political and Social Science 1. ledna 1898. W. E. B. Du Bois přednesl tento příspěvek 19. listopadu 1897 na 44. Setkání American Academy of Political and Social Science ve Filadelfii [Williams 2009].

Du Bois ve svém projevu a následné eseji zdůrazňuje potřebu systematického studia sociálních jevů opřeného o empirické bádání. Tento důraz byl společným motivem celé jeho vědecké kariéry. Konstatuje, že předchozí studie v tomto teprve vznikajícím vědeckém odvětví jednoznačně ukazují jediné – potřebu dále rozpracovat studovanou problematiku a pokračovat v pečlivém a systematickém výzkumu.

Největší příležitost ke studiu sociálních jevů spatřuje na území USA, kde dochází k překotným ekonomickým a sociálním změnám, opakujícím se sociálním problémům a politickým experimentům. Je to také země s velkou kulturní pestrostí. Všechny tyto aspekty nebyly ještě dostatečně probádány, a proto poskytovaly dobrou příležitost pro rozvoj sociálně vědního výzkumu. Svůj zájem směřuje ke studiu afroamerické populace Spojených států, jejíž potenciál k výzkumu nebyl ještě zdaleka naplněn [Du Bois 1898: 1-2].

Esej je strukturována do šesti na sebe navazujících kapitol. Pro potřeby této práce bylo členění eseje v této kapitole zachováno.

4.1 Historický vývoj života afroamerické populace

W. E. B. Du Bois chápe sociální problém jako důsledek neschopnosti společnosti dosahovat svých ideálů skrze přizpůsobení se okolním podmínkám. Sociální problém chápe jako vztah mezi podmínkami a konáním, přičemž podmínky se liší mezi sociálními

skupinami a proměňují se v prostoru a čase. Problematiku afroamerického obyvatelstva je proto nutné studovat s ohledem na historický vývoj. Přestože v práci pracuje s pojmem „negro problem“, zdůrazňuje, že tuto otázku není možné chápat jako jeden samostatný problém, nýbrž jako vzájemně provázanou síť problémů vázajících se k určité skupině obyvatel a jejímu historickému vývoji [Du Bois 1898: 3].

Za důležitý aspekt považuje otrokářskou minulost černošského obyvatelstva USA, které bylo dovezeno z kolonií, aby pokrylo potřeby pracovní síly v rozvíjející se ekonomice. Na tuto situaci reagovala legislativa změnou zákonů, které začaly odlišně přistupovat k pánům a otrokům. Tuto změnu Du Bois datuje do období mezi roky 1750 a 1800. Tyto zákony reflektovaly odlišný sociální status Afroameričanů, nikoliv však barvu pleti. Nárůst počtu svobodných černochoů a vznik smíšených manželství narušil představu o totožnosti statusu černochoa a otroka. Proto došlo ke změně legislativy, která začala odlišovat obyvatelstvo podle barvy pleti. V tomto bodě Du Bois nachází pojítka mezi skupinou obyvatel a sociálními jevy, které bude nazývat „negro problems“ [Du Bois 1898: 4-6].

4.2 Současné problémy afroamerické populace

Du Bois předpokládá, že k sociálnímu vývoji se také váže vývoj sociálních problémů. Popisuje vývoj podmínek afroamerického obyvatelstva jako komplexní jev, který není izolován od ostatních procesů sociálního vývoje obyvatelstva Spojených států. Výsledek 275 let vývoje ilustruje jedním faktem – osmimilionovou černošskou populací USA, která není sociálně integrována do života většinové populace. Shledává pro to dva důvody: nedostatečný kulturní rozvoj černošské populace a přesvědčení většinové populace, že by se lidé černošského původu neměli podílet na veřejném životě. Přestože je popisuje jako dva různé důvody, zdůrazňuje jejich vzájemnou propojenost [Du Bois 1898: 6, 7].

Černošská populace podle Du Boise zaostává ve třech ohledech. Za prvé v rovině ekonomické, kde zdůrazňuje reprodukci nerovností mezi generacemi. Za druhé je to nedostatek vzdělání. Uvádí, že téměř polovina černošské populace je negramotná a pouze malá část populace má základní vzdělání. Za třetí uvádí nedostatečnou schopnost organizovaného veřejného života. To se dle Du Boise projevuje „nemorálním sexuálním chováním, nemocemi, kriminalitou a neschopností kooperace za účelem dosahování společných ekonomických a intelektuálních cílů.“ [Du Bois 1898: 8] Za tento nedostatek neviní jednotlivce, nýbrž historický vývoj, a to především otroctví a rasově diskriminační legislativu [Du Bois 1898: 7, 8].

4.3 Potřeba pečlivého výzkumu problémů afroamerické populace

Du Bois představuje sociální výzkum jako racionální podklad pro diskusi o sociální změně. Pouze soustředěný výzkum může odkrýt a vyhodnotit vlivy, jejichž důsledkem je segregace afroamerické populace. Navrhuje studium historického vývoje jednotlivých černošských komunit Spojených států, které by odhalilo okolnosti sociálních problémů a přispělo k možnosti predikovat trendy budoucího vývoje [Du Bois 1898: 9, 10].

4.4 Současné výsledky vědeckého bádání

Du Bois připouští, že v oblasti výzkumu afroamerické populace již bylo dosaženo mnoha poznatků. Zmiňuje například texty studující otázku otroctví v různých částech Spojených států. Dle Du Boisovy interpretace však tyto poznatky prokázaly především potřebu dalšího studia v této oblasti.

Na dostupných textech shledává tři hlavní nedostatky: nejsou založeny na detailní znalosti, nejsou systematické a nejsou kritické. Kritizuje příliš obecně zaměřené studie, které bez hlubší empirické znalosti opakují generalizované a neověřené předsudky, nebo se pokouší o predikci bez dostatečné znalosti historie afroamerické populace. Jako

nepřínosné hodnotí též práce, které nezakládají svá tvrzení na kriticky zhodnocených podkladech.

Zde se autor vrací k myšlence systematického studia, které by umožnilo porovnání jednotlivých výzkumů a kumulaci dosažených poznatků. Problematizuje možnost generalizace sebraného materiálu. Zpochybňuje předpoklad, že sebrané informace jsou vždy zobecnitelné pro celou populaci. Zdůrazňuje, že je třeba brát v úvahu též platnost a chybovost sebraných dat [Du Bois 1898: 10-14].

4.5 Program budoucího výzkumu

V této zásadní části autor navrhuje společný program výzkumu, který by sice omezil svobodu jednotlivých výzkumníků, umožnil by však společným úsilím pokrýt mnohem větší pole výzkumu, než by umožňovaly individuální výzkumy [Du Bois 1898: 15].

Du Bois vytyčuje dvě kategorie výzkumu – výzkum afroameričanů jako sociální skupiny a výzkum sociálního prostředí, ve kterém žijí. Poznává, že jsou to kategorie propojené, avšak je nutné je rozlišovat [Du Bois 1898: 17].

Výzkum afroameričanů jako sociální skupiny rozděluje do čtyř bodů: (1) studium historie, (2) statistický výzkum, (3) fyzický antropologický výzkum a (4) sociologická interpretace [Du Bois 1898: 18].

Ke studiu historie poznává, že výzkumy se musí zaměřovat na dané časové úseky, konkrétní místa a zkoumat svůj objekt z různých perspektiv. Statistický výzkum by se neměl zaměřovat na komplexní sociální vztahy nebo se pokoušet popsat celou afroamerickou populaci. Spíše by se měl zaměřovat na prozkoumání jasně vymezených lokalit a činit tak v souladu s obecným programem výzkumu, který pomůže sjednotit výsledky jednotlivých výzkumů. Mezi kvantitativně měřitelnými proměnnými Du Bois uvádí počet obyvatel, pohlaví, věk, rodinný stav, velikost a životní podmínky rodin, zaměstnání, mzdy, gramotnost,

vzdělání, životní úroveň, druh bydlení, majetek, výše nájemného a charakter skupinového života [Du Bois 1898: 18, 19].

4.6 Provedení výzkumu v praxi

Du Bois navrhuje, aby program organizovaného výzkumu opakovaného v desetiletých cyklech provedla jedna z černošských univerzit financovaná nadací ve spojení s předními americkými univerzitami – Harvard, Columbia, Johns Hopkins a Pensylvánskou univerzitou. Poznává, že podobně laděný výzkum již započala Atlantská univerzita v podobě výzkumu množství výzkumů rozptýlených po jihu Spojených Států, které sbíraly kvantitativní údaje o menších skupinách obyvatel [Du Bois 1898: 21, 22].

4.7 Shrnutí

W. E. B. Du Bois tímto textem předznamenal svou ambici k systematickému a kumulativnímu empirickému výzkumu, který se později snažil realizovat v omezených podmínkách sociálně vědního výzkumu Atlantské univerzity. Do výzkumu přinesl nejen důraz na empirický výzkum, ale též kritický pohled na validitu dat a možnost generalizace zjištění.

Kromě metodologického důrazu má tento výzkumný program i rozměr teoretický a přináší nová východiska ohledně chápání rasy. V textu vychází nejen ze svých sociologických znalostí, ale staví též na poznatcích z historických věd, které studoval na Harvardu, kde se ve své disertační práci věnoval přímo problematice obchodu s otroky. Proto nabízí i odlišný pohled na otázku rasy, alternativní k sociálnímu darwinismu, v té době převládajícímu. Současná životní úroveň a kultura afroamerické komunity nemusí nutně vycházet z biologických předpokladů, ale je spíše vyústěním dějinného vývoje, který se k Afroamerickým komunitám váže.

5 W.E.B. Du Bois na Atlantské univerzitě

Du Bois přišel na Atlantskou univerzitu v roce 1897 na pozvání prezidenta univerzity Horace Bumsteada. Působil tam jako vyučující sociologie a jako vedoucí Atlantské sociologické laboratoře a s nimi souvisejících každoročních konferencí [Wortham 2005, Rudwick 1957: 466].

Ve studijním plánu Du Boisových žáků převládalo studium primárních textů a práce v terénu. Studenti nižšího stupně vysokoškolského studia se v prvním roce věnovali studiu ekonomie, v druhém pak studiu sociologie. Studenti vyššího stupně se pak již více zapojovali svým původním výzkumem do aktivit Atlantské sociologické laboratoře. V terénním výzkumu si studenti aktivně osvojovali kvalitativní a kvantitativní metody – etnografii, ekologickou analýzu a statistiku. Část sebraných dat pak byla použita v publikacích z každoročních konferencí výzkumu afroamerické populace [Wortham 2005].

Du Bois se na Atlantské Univerzitě zasadil o změnu programu sociologického výzkumu. Posunul ho směrem k hlubšímu empirickému výzkumu s použitím kvantitativních metod, se zvláštním důrazem na údaje o úmrtnosti, veřejném zdraví, kriminalitě a dalšími kvantifikovatelnými ukazateli. V této souvislosti Du Bois vyzdvihoval důležitost průkopnických prací Jane Addams a Charlese Bootha, které označil za nepostradatelné [Rudwick 1957: 467].

6 Počátky sociálního výzkumu na Atlantské univerzitě

Systematický a koordinovaný sociální výzkum, označovaný jako „Atlanta Sociological Laboratory“ probíhal na Atlantské univerzitě mezi lety 1895 až 1924 [Wright 2006: 3]. Návrh vzešel z korespondence elitních absolventů Atlantské univerzity. Absolventi univerzity navrhli prezidentu univerzity Horace Bumsteadovi vést dlouhodobý výzkum, který by studoval sociální, ekonomické a fyzické podmínky života Afroamerické populace na jihu Spojených států a zachytil jejich vývoj v čase. Horace Bumstead a školní rada tento návrh přijali a naplánovali výzkum s konferencí tak, aby se konference konala v době Atlantské výstavy v listopadu 1895. Následně bylo konání konference odloženo na jaro roku 1896 [Wright 2005, Bradford 1896: 3].

V březnu 1896 se konala první konference k Atlantskému sociálnímu výzkumu, která se věnovala otázce zdraví černošského obyvatelstva skrze studium kvantitativních údajů o úmrtnosti afroameričanů ve vybraných městech jihu Spojených států [Bradford 1896: 3]. Vedením Atlantského sociálně vědního výzkumu a následných konferencí byl pověřen George G. Bradford, jehož vizí bylo uskutečnit konference, které by se svým charakterem podobaly konferencím pořádaným Tuskegee Intitute spojeným s postavou Bookera T. Washingtona [Wright 2005, Rudwick 1957: 467].

George G. Bradford vedl též výzkum provedený v roce 1897, zaměřený na téma sociálních a fyzických podmínek života Afroameričanů ve městech [Bradford 1897].

W. E. B. Du Bois po svém příchodu na univerzitu tyto dva výzkumy a související publikace podrobil kritice za jejich důraz na ideologické a reformační zaměření, uznal však i jisté výzkumné úspěchy, kterých bylo dosaženo. Označil je za základ, na němž by měl být vybudován širší a systematictější výzkum s využitím přesných vědeckých dat. Zrevidoval též podobu konferencí vedených dle vzoru Tuskegee Institute – tyto

konference byly vedeny v duchu inspirace a posilování vzájemných vazeb výzkumníků, Du Bois však chtěl konference čistě vědeckého charakteru [Rudwick 1957: 467].

Du Bois na Atlantské univerzitě mezi lety 1897 a 1910 vedl dvanáct ročních tematických výzkumů a souvisejících konferencí. Byl editorem sborníků z těchto konferencí a jako editor se podílel i na vydání dalších publikací [Wortham 2005].

7 Výzkum náboženství

Otázka náboženství je v sérii Atlanta University Studies rozebrána především ve sborníku osmé Atlantské konference k výzkumu černošské problematiky s názvem „The Negro Church“ [Du Bois 1903b]. Důležitost této instituce podtrhuje již citace z konference, která sborník uvádí: „Církev je jediná černošská sociální instituce, která začala v Africkém pralese a přežila otrokářství. Pod vedením kněze nebo šamana, později křesťanského duchovního, v sobě církev uchovala zbytky afrického kmenového života a po skončení otroctví se stala centrem sociálního života Afroameričanů. Proto je dnes afroamerická populace prakticky rozdělena do církevních kongregací, které jsou skutečnými jednotkami sociálního života.“ [Du Bois 1903b: II]

Osmý sborník Atlantské konference podává výklad otázky náboženství Afroameričanů stejnou logikou. Začíná u kořenů náboženského a společenského života v Africe. Zdůrazňuje, že všichni otroci přivezení na Americký kontinent byli vytrženi ze svého sociálního a náboženského kontextu. Důsledkem otrokářství však byla tato složka života Afroameričanů velice potlačena. Ne všichni otroci pocházeli z prostředí primitivních náboženství. Sborník hovoří o křesťanských oblastech severní Afriky a o velkém rozmachu Islámu v oblastech střední, západní a severní Afriky [Du Bois 1903b: 1, 2].

Následuje stať, která se snaží teoreticky uchopit přechod afrického obyvatelstva z tradičních společenských a náboženských vazeb do nového prostředí otrocké práce na plantážích, která zcela změnila charakter společenského života. Snaží se v sociálním životě otroků najít zbytky tradiční africké religiozity v podobě čarodějnictví a šamanismu [Du Bois 1903b: 3-5].

Tento přechod autoři popisují jako jeden souvislý proces, tvrzení nejsou podložena vlastním výzkumem a zdrojem je podloženo pouze několik konkrétních informací a citací. Nejdůležitější části této stati vychází pravděpodobně z obecné znalosti autorů [Du Bois 1903b: 1-6]. Pouze vágně se snaží popsat složení příchozích otroků z hlediska náboženského přesvědčení [Du Bois 1903b: 5]. Proto toto pojednání chápu pouze jako úvod k následujícímu statistickému a kvalitativnímu šetření, které považuji za zásadní přínos osmého sborníku Atlantského sociologického výzkumu.

Dále se sborník zabývá historickým vývojem amerických církví, které do svých řad přijímaly Afroameričany. Sleduje vývoj několika vybraných církví již od 18. století a snaží se zachytit absolutní počty osob k církvím příslušejícím a relativní zastoupení Afroameričanů. Postupuje chronologicky a kromě údajů o církvích a náboženském životě popisuje též zákonné normy, které se k otroctví a náboženství vztahovaly [Du Bois 1903b: 12-30]. Přechod Afroameričanů ke křesťanství rozděluje do tří fází. První fáze probíhala na začátku 18. století, kdy křesťanství poprvé začalo pronikat mezi otroky. Pokrok v tomto období autoři označují za minimální. Za zásadní považují druhou fázi. Tu datují přibližně do období Americké revoluce. V tomto období došlo ke zlepšení životních podmínek a k většímu zapojení Afroameričanů do náboženského života. Třetí fázi datují do období hospodářské deprese, která začala ve 30. letech 19. století a její důsledky přetrvávaly takřka dvě desetiletí. Měla za následek zhoršení životních podmínek a prudký nárůst nezaměstnanosti. V tomto období zdůrazňují rozsáhlé misionářské aktivity, především Metodistické a Baptistické církve, které jako první upřely svou pozornost k otrokům, v té době považovaným za pohany [Du Bois 1903b: 26, 27]. V této části se též sborník zmiňuje osudy průkopníků křesťanské víry ve Spojených státech, ať už šlo o první církve a osobnosti, které se začaly zajímat o afroamerickou populaci, nebo samotné otroky, kteří se vydali na církevní

dráhu [Du Bois 1903b: 30-37]. Další části sborníku se již zabývají vlastním primárním či sekundárním výzkumem.

Osmý sborník Atlantské konference staví na kombinaci již existujících dat a vlastního dotazníkového, etnografického a studentského výzkumu. V tomto výzkumu se realizovala Du Boisova snaha o zapojení studentů do výzkumu a o triangulaci dat [Wortham 2005: 2]. Autoři čerpali například z výsledků sčítání obyvatel Spojených států z roku 1890, příspěvků z konferencí, dostupné literatury a tisku, z materiálů různých společenských organizací, církví a církevních škol. Výzkumníci provedli lokální výzkumy v pěti státech USA. Dále proběhla šetření množství rozptýlených výzkumníků [Du Bois 1903b: V].

Dle sborníku v té době existovala jedna církev na každých 60 afroamerických rodin. Církev plnila několik důležitých funkcí, mezi kterými autoři uvádí vzdělání, ekonomické aktivity, zábavu a především sociální vyžití [Du Bois 1903b: 5]. Dle sčítání obyvatel z roku 1890 ve spojených státech fungovalo více než 23 000 černošských církví. Sborník přináší výsledky tohoto sčítání s přihlédnutím k rozsahu jednotlivých denominací, počtu jejich členů, majetku církví a podobně. Stejná data pak prezentuje z hlediska jednotlivých států USA [Du Bois 1903b: 38, 39].

Data podrobněji rozpracovává u sedmi vybraných denominací. Prezentuje jejich zastoupení, rozsah a zázemí z hlediska jednotlivých států USA. Dále nabízí stručný popis jejich struktury a historie [Du Bois 1903b: 40-49].

Výzkumníci Atlantské univerzity si uvědomovali změny, které proběhly během třinácti let od sčítání obyvatelstva v roce 1890. Ve finančních a organizačních schopnostech univerzity však nebylo aktualizovat všechna tato data. Vypracovali proto šest lokálních studií v pěti státech USA: Georgie, Ohio, Illinois, Virginie a Pensylvánie [Du Bois 1903b: 49]. Je jasné, že těchto šest studií nemohlo reprezentovat situaci

v celých spojených státech. W. E. B. Du Bois však sám přiznával, že v dané situaci se snaží alespoň o co nejlepší ilustraci situace skrze empirická data z vybraných oblastí [Du Bois 1903b: V]. Problematické financování výzkumů Atlantské univerzity ilustruje například nulové příspěvní státu Georgie [Rudwick 1957: 466].

První výzkum v Georgii provedli výzkumníci v okrese Thomas na jihu země. Na přibližně 17 000 obyvatel připadalo 92 církví. Výzkumníci se zajímali o funkci církví a jejich historický vývoj. Nebylo překvapením, že církve plnily nejen náboženské, ale i sociální funkce a staly se prakticky univerzálním místem lidské interakce. Autoři studie se zabývali velice emocionálními projevy při bohoslužbách. Dle získaných odpovědí konstatovali, že šlo o uspokojování poptávky věřících, skrze kterou se realizovala rivalita mezi jednotlivými církvemi a kněžími. Z výpovědi dotazovaných kněží vyznívala kritika současného stavu církví, kdy se církve z důvodu společenské poptávky stávaly stále více centry zábavy a upozadoval se tak jejich spirituální rozměr. Kvalitativní výzkum je doplněn o kvantitativní údaje o vybraných církví z hlediska počtu věřících a církevního majetku. [Du Bois 1903b: 57-64]

Druhý výzkum proběhl v malém městečku Deland na Floridě. V tomto městečku fungovaly tři pravidelně se scházející černošské církve a na ně se výzkum zaměřil. Výzkum se poměrně podrobně zabýval financováním a vybavením jednotlivých církví, počtem členů a mírou jejich zapojení [Du Bois 1903b: 64-69].

Výzkum v Atlantě využíval data sebraná studenty Atlantské univerzity. Sesbírali data o počtu černošských církví, církevním majetku, příjmu a výdajích, o počtu věřících a aktivně platících členech církví. Zvlášť se zabývali baptistickou a metodistickou denominací, pod něž spadala naprostá většina černošských církví v této oblasti [Du Bois 1903b: 69].

Srovnání k předchozímu výzkumu nabízí studie z města Richmond ve státě Virginia. Zatímco v Atlantě a Richmondu výzkumníci zaznamenali srovnatelné množství aktivních členů církví, počet církví byl v Richmondu méně než poloviční, což vysvětlují delším vývojem místní černošské religiozity [Du Bois 1903b: 80]. Výzkumníci sbírali obdobná data o financování a fungování církví jako výše jmenované výzkumy.

Na výzkumu ve státě Illinois se podílel i sám W. E. B. Du Bois. Zabývá se sesbíranými údaji o církvích ve státě a podrobněji pak ve městě Chicagu. Výzkumná zpráva je bohatší o teoretické úvahy rozdělující vývoj afroamerické religiozity do čtyř etap společenského, morálního a ekonomického pokroku. Těmito úvahami se autor snažil vysvětlit možné příčiny vedoucí ke stavu, ve kterém se církve v době výzkumu nacházely. Zvláštní zřetel výzkumníci kladli na ekonomické podmínky, kterým přisuzovali významný vliv na stav jednotlivých církví. Zadlužené církve se musely více zabývat ekonomickou stránkou svého fungování a tak dle Du Boise upozadovaly svůj spirituální rozměr [Du Bois 1903b: 84].

Poslední ze šesti lokálních studií proběhla ve státě Ohio, konkrétně pak v oblasti Greene County. Výzkumníci rozebrali data o počtu černošských obyvatel a jejich zastoupení v církvích. Zabývali se například vývojem zastoupení nebělošského obyvatelstva během 19. století a jejich ekonomickým zapojením. Pracovali též s poměrně podrobnými daty o věkové struktuře věřících. Stejně jako v ostatních lokálních výzkumech se autoři i zde zabývali ekonomickou stránkou církví, doplňují je však i informacemi o ekonomice, školství a kriminalitě v oblasti [Du Bois 1903b: 92-100].

Původních šest lokálních studií autoři doplnili o stručný výtah údajů z knihy *The Philadelphia Negro* [1898] sesbíraných W. E. B. Du Boisem [Du Bois 1903b: 108]. Z této knihy je čerpáno i na dalších místech sborníku.

Dále se sborník věnuje současnému stavu vybraných denominací černošských církví ve Spojených státech. Čerpá z dostupných kvantitativních údajů a ze zpráv dopisovatelů Atlantské univerzity – členů církví, laiků a dalších. Zpracovává data o financování a struktuře církví, církevních škol, charitativní a další veřejné činnosti.

Výzkumníci provedli v Atlantě dotazníkové šetření mezi 1339 dětmi ve věku mezi sedmi a osmnácti lety. Ptali se na jejich náboženské přesvědčení a zapojení do církevního života. Sledovali značné změny v religiozitě dětí v závislosti na jejich věku. Rozsáhlý rozbor věnovali otázce „Co to znamená být křesťanem?“, kde celou škálu získaných odpovědí rozřadili do kvantifikovatelných skupin a doplnili příklady častých odpovědí [Du Bois 1903b: 185].

Výzkum Atlantské sociologické laboratoře se v roce 1903 pokusil prozkoumat rozsáhlé téma černošské religiozity ve Spojených Státech. Přes omezené možnosti výzkum přinesl hodnotné výsledky díky využití empirických kvalitativních i kvantitativních dat a uchopení tématu v širokém historicko-ekonomickém kontextu. Naopak méně prostoru dostaly teoretické spekulace tak typické pro tehdy převládající diskurs sociálního darwinismu. Výzkumníci Atlantské sociologické laboratoře zpracovali množství statistických dat o amerických církvích a poté v šesti lokálních výzkumech sebrali data o religiozitě ve specifických lokalitách (velká města severu a jihu, venkov, malé město, ap.).

Podoba výzkumu se tak blíží Du Boisově vizi publikované v eseji *The Study of the Negro Problems*. V té autor vyzdvihoval důležitost znalosti historického kontextu, potřebu úzce zaměřeného empirického výzkumu a koordinaci úsilí jednotlivých výzkumníků.

Otázkou církví a jejich funkcí ve společnosti se Du Bois zabýval již ve svém filadelfském výzkumu v letech 1896 až 1898. I tam identifikoval církve jako centra společenského života afroamerického obyvatelstva.

Círky byly též součástí společenské stratifikace – členství v daných církvích bylo podmíněno určitým společenským statusem a rodinnou historií ve městě. Círky plnily pro své členy celou řadu funkcí, docházelo tam ke společenskému setkávání a komunikaci v komunitě, ekonomickým aktivitám, charitě , vzdělávání a samozřejmě náboženskému a normativnímu vedení [Du Bois 1967: 197-207].

8 Výzkum sociální struktury

W. E. B. Du Bois a Atlantská sociologická laboratoř studovali otázku sociální struktury především v roce 1908 ve svém třináctém tematickém výzkumu s titulem *The Negro American Family* [Du Bois 1908].

Cílem výzkumu bylo zmapovat život Afroameričanů z hlediska každodenního života, ekonomické struktury a bydlení. Autoři však přiznávají, že pro náležité prostudování vybraného výzkumného cíle se jim zdaleka nedostávalo potřebného množství materiálu. Finančně tento výzkum podpořil John F. Slater Fund, přesto však i u tohoto výzkumu autoři přiznávají, že byl podfinancovaný, což znatelně omezilo jeho rozsah. Podobně jako u ostatních výzkumů tak i tento pojímají jako výzkumnou sondu, která se na vybraných příkladech a oblastech výzkumu pokouší vykreslit obrysy zkoumaného sociálního problému [Du Bois 1908: 5, 9]. Již výzkum Du Boise ve Filadelfii si kladl za cíl popřít předsudek, že Afroameričané jsou jednolitá sociální skupina bez vnitřní stratifikace. Výzkumníci Atlantské univerzity konstatovali, že skupina Afroamerického obyvatelstva vykazovala vysokou míru vnitřní diference a dokázali to na množství sebraných dat o životní úrovni, které ve sborníku publikovali [Du Bois 1908: 127].

Ve výzkumu bylo čerpáno z údajů sčítání obyvatel z let 1890 a 1900 a ze studií amerického Bureau of Labor. Výzkumníci dále rozpracovali již sebraná data z předchozích ročníků výzkumu Atlantské sociologické laboratoře, které doplnili studentským hloubkovým výzkumem života dvaatřiceti afroamerických rodin [Du Bois 1908: 9].

Otázky manželství, bydlení a ekonomiky autoři uvádějí do historických souvislostí – mapují tyto fenomény až do období kmenového života na africkém kontinentě a následného života v otroctví. Otroctví zcela přeměnilo stávající sociální struktury původně afrického obyvatelstva. Možnosti dalšího rodinného života v období otroctví zasáhla

jeho praktická stránka – vzhledem k tomu, že otroctví uspokojovalo poptávku po pracovní síle, byli na americký kontinent dováženi především muži. Ženy tvořily pouze přibližně jednu třetinu přivezených osob [Du Bois 1908: 18].

Výzkumníci analyzovali statistické údaje o sňatečnosti a porovnávali sňatečnost Afroameričanů a bělochů. K dispozici měli data z celých Spojených států a sledovali vývoj situace porovnáním údajů z let 1890 a 1900. Zpracovali též data pro jednotlivé věkové skupiny Afroamerického obyvatelstva [Du Bois 1908: 27]. Statistická data vybraných sídel porovnali se souhrnnými údaji o sňatečnosti ve Francii, Německu, Velké Británii, Maďarsku, Irsku a Itálii. Předložené informace vypovídají o relativně vyšší četnosti rozvedených a ovdovělých jedinců. Tato statistická porovnání autoři předkládají jako důkaz o potřebě dále rozvíjet sociální integraci v Afroamerické populaci. Připouštějí však, že v posledních desetiletích bylo v tomto ohledu již dosaženo značného pokroku [Du Bois 1908: 31].

Velikost rodin autoři studovali skrze data ze sčítání obyvatel z let 1830 až 1900, která byla sbírána každých deset let, doplněná o podrobnější údaje ze zpráv amerického Bureau of Labor. Zaznamenali relativně vyšší porodnost afroamerických žen, velikost rodin však byla částečně omezena vysokou dětskou úmrtností v této populaci. Autoři zaznamenali klesající porodnost v průběhu 19. století a relativně vyšší porodnost ve venkovských oblastech. Dalším zajímavým fenoménem byla značná disproporce v zastoupení mužů a žen ve městě a na venkově – muži často odcházeli na venkov a tak ve velkých amerických městech v afroamerické komunitě převažovaly ženy [Du Bois 1908: 32, 34, 36].

Dle dostupných údajů autoři studie odhadovali, že přibližně 74% afroamerických obyvatel jižní části USA obývalo venkov a 17% malá města. Přestože část obydlí stále vykazovala značné nedostatky, autoři

obecně sledovali vzestupnou tendenci v úrovni bydlení. Na případu městečka Farmville ve Virginii ilustrovali životní podmínky černošského obyvatelstva typického malého městečka. K dispozici měli údaje o velikosti rodin a jejich obydlí. Nejzastoupenější kategorií byla 4-6ti členná rodina žijící v dvoupokojovém domě [Du Bois 1908: 50-55]. V této části se výzkum začíná blíže zabývat otázkou stratifikace mezi Afroameričany a ilustruje značné rozdíly mezi životní úrovní jednotlivých rodin.

Na příkladu bytové situace v Atlantě výzkumníci kriticky refletovali rozvoj města, který ústil ve vznikání černošských ghett s otřesnými životními podmínkami. Pro Afroameričany pak bylo těžké ghetto opustit a přestěhovat se do lepší části města. Znemožňoval jim to jejich původ, protože bílí majitelé nemovitostí odmítali poskytnout bydlení černošům [Du Bois 1908: 58-62]. V kontrastu s touto znevýhodněnou skupinou výzkumníci popisují rozvíjející se třídu bohatých Afroameričanů, jejichž životní úroveň byla srovnatelná s bílými Američany. Proto, že v tomto ohledu splývali s bílým obyvatelstvem, byla tato skupina přehlížena, a proto na veřejnosti nemohla posloužit jako pozitivní příklad, který by narušoval stereotypní předpoklady o líných a neschopných Afroameričanech. Životní podmínky této lépe situované vrstvy Afroameričanů ilustrují popisem obydlí vybraných Atlantských rodin [Du Bois 1908: 65].

Vlastní výzkum provedli v rámci výuky sociologie studenti Atlantské univerzity. Sebrali podrobná data o 32 domácnostech, sborník pak uvádí osm vybraných příkladů, které jsou doplněny o plánky jednotlivých domácností [Du Bois 1908: 68].

Pro studium ekonomické struktury autoři použili data ze sčítání obyvatel z let 1890 a 1900. K dispozici měli data o počtech osob vykonávajících povolání rozdělená na 28 skupin. Nejčastěji zastoupenou skupinou byli pracovníci v zemědělství. V návaznosti na tuto skutečnost autoři více rozpracovali otázku vlastnictví půdy ve Spojených státech a

podrobněji pak v Georgii, kde měli k dispozici i údaje o vlastnictví zemědělských zvířat a nástrojů. Popsali nárůst zemědělské plochy v rukou Afroameričanů v posledních desetiletích 19. století [Du Bois 1908: 104-110].

Výzkumníci studovali data o příjmu rodin sebraných v několika lokálních výzkumech, například z Du Boisova výzkumu ve Filadelfii. Na příkladu 124 rodin z Atlanty ilustrovali skladbu výdajů afroamerických rodin z různých příjmových skupin. Rodiny ve vzorku vykazovaly značný rozptyl ve výši příjmu [Du Bois 1908: 111, 114]. Studenti Atlantské univerzity sebrali data o příjmech a výdajích 17 vybraných rodin. Skrze data z několika zdrojů pak byla popsána otázka výdajů za nájem a potraviny [Du Bois 1908: 115, 125].

V poslední části studie se autoři snaží vystihnout, jak značný rozptyl panuje v sociálních podmínkách Afroamerických obyvatel Spojených států. Proto publikovali čtyři kvalitativní výzkumy, které pokrývaly škálu životních podmínek od chudinského života po rodiny s vysokou životní úrovní [Du Bois 1908: 128].

Výzkum v Dougherty County v Georgii představuje případ sídla s nízkou životní úrovní, kde většina obyvatel přebývá v nuzně vybavených, jednopokojových domech [Du Bois 1908: 128]. Druhý text zachycuje životní rytmy venkovského života na jihu Spojených států [Du Bois 1908: 130]. Třetí výzkum referuje o životních podmínkách v newyorských rodinách. Popisuje znevýhodnění Afroameričanů na trhu práce a bydlení [Du Bois 1908: 132]. Poslední výzkum se zabýval životem třinácti Afroamerických rodin, z toho jedenácti žijících v nadprůměrně dobrých životních podmínkách. Zabýval se jejich příjmy, výdaji, úrovní bydlení, zvyky a životními rytmy. Výzkum zachytil značné rozdíly v životní úrovni [Du Bois 1908: 134-147].

V celé studii identifikuji dvě hlavní poslání. Prvním je informovat o stratifikaci uvnitř afroamerického obyvatelstva. Sami autoři uvádí, jaké problémy způsobilo nepochopení situace černošského obyvatelstva Spojených států, které většinová veřejnost vnímala jako masu sobě podobných, nevzdělaných a neschopných jedinců. Prezentovaná data ukázala na značnou stratifikaci a tím i pozitivní příklady ekonomického vzestupu osob, které se dokázaly vymanit ze své otrocké minulosti a vypracovat se do vyšších příček společnosti. Touto otázkou se Du Bois zabýval již ve svém výzkumu ve Filadelfii, kde rovněž upozorňoval na rasové předsudky spojené s představou homogenní afroamerické populace [Du Bois 1967: xxvii]. Druhým naléhavým posláním byl apel na zlepšování životních podmínek. Ukázalo se, jaké zdravotní a sociální problémy se vážou k nízké úrovni obydlí a životu v ghettech, která se v té době tvořila ve větších městech Spojených států. Autoři skrze empirický výzkum poukázali na společenské bariéry, které bránily chudému afroamerickému obyvatelstvu dostat se ze své tíživé životní situace.

Výzkum Atlantské sociologické laboratoře z roku 1908 pokračoval v plnění Du Boisova výzkumného programu. Téma rozpracoval nejdříve z pohledu historického vývoje, kde popisuje zkoumané sociální fenomény v době kmenového života v Africe a následně v době otroctví, čímž je uvádí do širšího historického kontextu. Zkoumané oblasti sociálního života byly podrobně studovány ve vybraných lokalitách na menších vzorcích obyvatel. Tyto menší lokální výzkumy používaly kvalitativní i kvantitativní postupy. Kvantifikovatelná data byla prezentována v přehledných tabulkách. Tato lokální data pak byla doplněna o dostupné údaje o celé americké populaci, především o data ze sčítání obyvatel.

9 Du Bois a problémy nebělošské rasy

W. E. B. Du Bois svou soustředěnou akademickou prací bojoval s předsudkem, že Afroameričané jsou sami původci své tíživé sociální situace a nejsou schopni se z ní vyvázat, protože jsou svou podstatou předurčeni k životu na dně společnosti. Jeho dětství a středoškolská studia v poměrně tolerantní komunitě města Great Barrington ve státě Massachusetts, kde se neseťkal s projevy rasové nesnášenlivosti, mu umožňovaly chápat sebe sama jako rovnocennou lidskou bytost. Studia v Německu mu pak nabídla vnější pohled na americkou společnost, kde bylo z pozice Afroameričana obtížné pochopit svou vlastní situaci a vyvázat se ze stereotypů majoritní společnosti [Morris 2015: 16, 17].

Ve svém výzkumu problematické životní situace Afroameričanů aplikoval environmentální přístup. Ten mu umožňoval podrobně mapovat sociální podmínky a pochopit skutečné důvody jejich nepříznivé sociální situace. Stavěl se proti sociálnímu darwinismu, který považoval životní situaci Afroameričanů za biologicky danou. Du Bois kritizoval vysoce teoretický, empiricky nezakotvený přístup Herberta Spencera. Jeho syntetickou filosofii označil za pouhé hraní si se slovy [Saari 2009]. Dle Du Boisova soudu selhal pokus studovat společenské jevy jako analogie k jevům přírodním [Morris 2015: 26].

Du Boisův přístup k pojmu rasa není zcela jasný. Dle Morrise [2015] existuje dvojitá interpretace Du Boisova chápání černé rasy. Skupina autorů připouští souznění Du Boise s náladou jeho doby s tím, že k afroamerické populaci přistupoval elitisticky. Rozlišoval mezi afroamerickými elitami, jejichž důležitost vyzdvihoval, a masou obyvatelstva, již implicitně opovrhoval. Morris se však přiklání k interpretaci, že Du Bois aplikoval přístup sociálně konstruktivistický a černošskou rasu nepovažoval v žádném ohledu za podřadnou [Morris 2015: 30].

Představa elitismu mohla pocházet z Du Boisova důrazu na význam černošských elit, za které považoval především vzdělance. Přisuzoval jim morální povinnost stát v čele afroamerického obyvatelstva a pomoci v sociálním vzestupu a boji proti rasismu. Takový přístup však neznamenal, že by Du Bois považoval obyčejné afroamerické obyvatelstvo za podřadné [Morris 2015: 31].

Ohledně Du Boisova chápání samotného pojmu rasy rovněž neexistuje jasná shoda. Ve svých konceptech počítá s určitým biologickým základem pojmu rasy. Koherenci obyvatel stejné rasy vysvětluje vazbou, která podle jeho soudu vyplývá z pokrevní příbuznosti, společné historie a kultury. Biologickým vlivům však při vysvětlování odlišností mezi Američany a Afroamericany dává nesrovnatelně menší důležitost, než vlivům sociálním a kulturním. Morris tak potvrzuje, že Du Boisův přístup k rase se dá označit za sociálně konstruktivistický [Morris 2015:32].

10 Atlanta Sociological Laboratory jako první sociologická škola v USA

Cílem této kapitoly je zodpovědět otázku, zdali Du Boisovo působení na Atlantské univerzitě lze považovat za první sociologickou školu na území Spojených států. V tomto ohledu se opřu především o analýzu Aldona Morrise [2015].

Tato bakalářská práce sledovala výraznou linii v Du Boisově vědecké kariéře. Du Bois si ze svých studií ve Spojených státech a Německu odnesl poměrně jasnou představu, jak by měl vypadat sociálně vědní výzkum, který by mapoval životní podmínky afroamerického obyvatelstva a přispěl tak ke zlepšení jejich sociální situace. Zdrojem inspirace mu rovněž byly komunitní studie Charlese Bootha a Jane Addamsové [Jeřábek 2014: 109]. Příležitost takový výzkum provést dostal od Pensylvánské univerzity, pro kterou v letech 1896 až 1898 studoval život afroamerické populace ve Filadelfii [Du Bois 1967]. Obohacen o zkušenosti a poznatky z tohoto výzkumu, přednesl 19. listopadu 1897 na 44. setkání American Academy of Political and Social Science svůj program systematického empirického výzkumu, který by mapoval situaci černošské populace Spojených Států [Du Bois 1898]. Ten poté, i když s jistými omezeními, aplikoval jako vedoucí postava sociálního výzkumu Atlantské univerzity v letech 1898 až 1910 [Jeřábek 2014: 122].

Randall Collins identifikuje intelektuální školu skrze časovou a prostorovou kontinuitu. Důležitým prvkem jsou sítě, které se kolem jednotlivých postav tvoří, ať už jde o spojence, spolupracovníky, nebo autory s přístupem polemizující. Mezi těmi se pak udržuje kulturní kapitál, styl argumentace, vědecký slovník a další prvky důležité pro vznik a přetrvání intelektuální školy. Podle tohoto přístupu nelze sociologickou školu definovat pouze skrze jednu výraznou postavu [Morris 2015: 172].

Morris konstatuje, že i přes obtížnou pozici, na kterou měl největší vliv strukturální rasismus a nedostatek finančních prostředků na výzkum,

Du Bois dokázal vytvořit síť výzkumníků a intelektuálů, na které stála jeho sociologická škola [Morris 2015: 187]. To se mu v Atlantě podařilo skrze mobilizaci afroamerických elit a intelektuálů z řad učitelů, studentů, aktivistů, duchovních a podnikatelů, které získal pro svůj výzkum [Morris 2015: 189].

Na otázku, proč je Du Boisova vědecká práce dodnes velké části sociologů neznáma, si Morris [2015] odpovídá rasismem a nadvládou bílých sociologů Du Boisovy doby, tj. vlastně celé první poloviny dvacátého století. Du Boisův odkaz byl marginalizován, protože jeho koncept rasové nerovnosti nebyl slučitelný se zájmy sociologické veřejnosti [Morris 2015: 168].

Závěr

W.E.B. Du Bois byl výjimečným výzkumníkem i myslitelem a jeho výzkum ve Filadelfii a na Atlantské univerzitě určitě stojí za větší pozornost, než jaké se mu dostává. Tato bakalářská práce svým rozsahem nemohla zachytit všechny důležité detaily Du Boisova dvanáctiletého působení na Atlantské univerzitě, zpracovává proto pouze tři vybrané oblasti, které však v jeho tvorbě lze považovat za zásadní. Du Bois přinesl do sociálně vědního výzkumu Atlantské univerzity větší důraz na empirický výzkum, především kvantitativního rázu, lokální výzkum a zahrnutí historie jako jedné z důležitých součástí sociálního výzkumu.

Jako příklad studia otázky náboženství tato práce popsala výzkum Atlantské univerzity z roku 1903, který byl publikován ve sborníku s názvem „The Negro Church“. Tam se výzkumníci zaměřili na studium církví jakožto center sociálního života afroamerické populace. Jako příklad výzkumu sociální struktury byl popsán výzkum z roku 1908, o němž byly čerpány informace z jeho sborníku s názvem „The Negro American Family“. V něm autoři ilustrovali životní podmínky a míru stratifikace afroamerického obyvatelstva skrze své lokální výzkumy a zpracování dat ze sčítání lidu. Kapitola o rase nebyla vázána na konkrétní výzkum a obecněji se zabývala Du Boisovým přístupem ke konceptu rasy. V poslední části byla Atlantská sociologická škola představena jako první sociologická škola na území Spojených států.

Seznam použité literatury

Barnes, Sandra L. 2003. „A Sociological Examination of W. E. B. Du Bois‘ *The Souls of Black Folk*.“ *Journal of African American Religious History* 7 (2).

Bradford, George G. (ed.). 1896. *Mortality Among Negroes in Cities*. Atlanta: Atlanta University Press.

Bradford, George G. (ed.). 1897. *Social and Physical Condition of Negroes in Cities*. Atlanta: Atlanta University Press.

Du Bois, W.E.B. 1898. „The Study of the Negro Problems.“ *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 11 (1): 1-23.

Du Bois, W.E.B. 1903a. *The Souls of a Black Folk*. Chicago: A. C. McClurg.

Du Bois, W.E.B. 1967. *The Philadelphia Negro*. New York: Schocken Books.

Du Bois, W.E.B. 2007. *Dusk of Dawn*. Oxford: Oxford University Press.

Du Bois, W.E.B., ed. 1903b. *The Negro Church*. Atlanta: Atlanta University Press.

Jeřábek, H. 2014. *Slavné sociologické výzkumy (1899-1949)*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Jeřábek, H. 2013. „The Philadelphia Negro – zapomenutý počátek sociologie ve Spojených státech amerických.“ *Historická sociologie* 2013 (1): 55-73.

Morris, Aldon D. 2015. *The Scholar Denied: W.E.B. Du Bois and the Birth of Modern Sociology*. Oakland: University of California Press.

Rudwick, Elliott M. 1957. „W. E. B. Du Bois and the Atlanta University Studies on the Negro.“ *The Journal of Negro Education* 24 (4): 466-476.

Saari, M. M. 2009. „W.E.B. Du Bois and the Sociology of the African American Family.“ *Sociation today* 7 (1).

Williams, Robert W. 2005. „W.E.B. Du Bois and His Social-Scientific Research: A Review of Online Texts.“ *Sociation Today* 3 (2).

Williams, Robert W. 2009. „"The Study of the Negro Problems" — W. E. Burghardt Du Bois [1898].“ WEBDuBois.org [online] [cit. 27.2.2016].
Dostupné z: <http://www.webdubois.org/dbStudyofnprob.html>.

Wortham, R.A. 2005. „Introduction to the sociology of W.E.B. Dubois.“ *Sociation Today* 3 (1).

Wright, E. II. 2005. „W.E.B. Du Bois and the Atlanta Sociological Laboratory.“ *Sociation Today* 3 (1).

Wright, E. II. 2006. „W.E.B. Du Bois and the Atlanta University Studies on the Negro, Revisited.“ *Journal of African American Studies* 9 (4): 3-17.

Resumé

The purpose of this bachelor thesis is to explore Du Bois' research in Atlanta Sociological Laboratory in period between 1898 and 1910. This thesis focuses on three specific fields of his research: religion, social structure and race. These fields of his research were examined by study of reports of social studies of Atlanta University edited by W.E.B. Du Bois. An additional purpose was to discuss whether Du Bois' social research at Atlanta University can be considered the first sociological school in the United States of America. Thesis describes Du Bois' systematic empirical social research, that can be considered the first sociological school in the USA.